

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
4ο διεθνές επιστημονικό συνέδριο
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΗΜΕΡΑ:
ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ
Αθήνα, 10-11 Νοεμβρίου 2011

**Διαμορφώνοντας τον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα.
Προοπτικές και προκλήσεις για τους Καλλικράτειους Δήμους.**

Αντώνης Μουσιδης, Χρήστος Τσιλίκης
Πάντειο Πανεπιστήμιο

Περίληψη: Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια αυξανόμενη συζήτηση γύρω από το περιεχόμενο και τις κοινωνικές και οικονομικές πτυχές της έννοιας της Κοινωνικής Οικονομίας. Ο όλος προβληματισμός και η ένταση των αναζητήσεων γύρω από τις δυνητικές μορφές, τους πιθανούς φορείς και τα αντικείμενα εφαρμογής της πυροδότησαν διεθνώς σημαντικές θεωρητικές καταθέσεις αλλά και ιδεολογικές αντιπαραθέσεις. Παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει καθολικά αποδεκτός ορισμός για την Κοινωνική Οικονομία, ωστόσο ο ορισμός που έχει δώσει το Διεθνές Κέντρο Έρευνας και Πληροφόρησης για τη Δημόσια, Κοινωνική και Συνεταιριστική Οικονομία (CIRIEC) φαίνεται να συγκεντρώνει τη μεγαλύτερη συναίνεση στον ευρωπαϊκό χώρο.

Η σημασία του τομέα σε ευρωπαϊκό επίπεδο είναι αξιόλογη μια και σε αυτόν εντάσσεται το 10% των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, απασχολεί περίπου 11 εκατ. εργαζομένους, αντιπροσωπεύει περίπου το 5,9% της συνολικής απασχόλησης και το 6,7% της μισθωτής απασχόλησης την ώρα που στην χώρα μας τα αντίστοιχα ποσοστά είναι μόλις 1,8% και 3,3%.

Ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας θεσμοθετείται για πρώτη φορά στην Ελλάδα με την ψήφιση του αντίστοιχου νόμου. Στην εισήγηση αυτή επιχειρείται μια πρώτη κριτική αποτίμηση του περιεχομένου, του πνεύματος και των προθέσεων που διαφαίνονται στο νόμο σε σχέση με τη σημερινή «καλλικρατική» πραγματικότητα στην Τοπική Αυτοδιοίκηση και μελετώνται οι δυνατότητες συμμετοχής της σε μορφές ή φορείς κοινωνικής οικονομίας.

Εισαγωγή

Η έννοια της Κοινωνικής Οικονομίας, ως νοητική σύλληψη και οργανωτικό μόρφωμα δεν είναι καινούρια. Εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο των αλληλέγγυων μορφών κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης και πράξης στην ιστορία των ανθρώπινων κοινωνιών. Μπορεί, μάλιστα, να υποστηρίξει κανείς ότι ως έννοια παρουσιάζει μια ιδιαίτερη δυναμική, ότι, δηλαδή, εξελίσσεται συνεχώς και αναδιαμορφώνεται ιστορικά μέσα από τα διάφορα εθνικά, θρησκευτικά, πολιτικά, ιδεολογικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά κάθε τόπου. Όπως σημειώνει ο Defourny (Defourny, 2000), οι ρίζες της εντοπίζονται βαθιά μέσα στο χρόνο, στους συνεταιρισμούς της αρχαίας Αιγύπτου, στις «θρησκευτικές αδελφότητες» των αρχαίων Ελλήνων, και στις συντεχνίες και αδελφότητες των Ρωμαίων.

Ακόμα και η σύλληψη της «σύγχρονης» έννοιας της Κοινωνικής Οικονομίας, χρονολογείται ήδη από τον 19ο αιώνα, όταν νέες ιδέες (βλέπε Ουτοπικοί Σοσιαλιστές, Ροτσντέιλ, Ραϊφάιζεν, Σουλτζε-Ντέλιτς κλπ.), νέοι τύποι φορέων και επιχειρήσεων δημιουργήθηκαν συλλογικά από ομάδες ανθρώπων ως απάντηση στα προβλήματα που αντιμετώπιζαν λόγω των δραστικών αλλαγών που επέφερε η βιομηχανική επανάσταση και γενικότερα η μετάβαση από τη φεουδαρχία στον καπιταλισμό και την οικονομία της αγοράς.

Μέχρι σήμερα, έχουν διατυπωθεί πολλοί ορισμοί για το τι ονομάζουμε Κοινωνική Οικονομία. Παρόλα αυτά, ο σαφής εννοιολογικός προσδιορισμός της έννοιας εξακολουθεί να παρουσιάζει σοβαρές αδυναμίες λόγω κυρίως της φύσης και της πολυπλοκότητας του όρου. Είναι χαρακτηριστική η φράση του Bruno Roelants στο συνέδριο Κοινωνικής Οικονομίας στην Πράγα τον Οκτώβριο του 2002 ότι «κανένας δεν ξέρει περί τίνος ακριβώς πρόκειται, αλλά όλοι ξέρουν ότι υπάρχει» (Bruno Roelants, 2002).

Η Έννοια της Κοινωνικής Οικονομίας

Παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει κοινά αποδεκτός ορισμός για τον όρο Κοινωνική Οικονομία (S.Cace, Arpinte, C.Cace, Cojocaru,, 2011, DIESIS, 2008,2006) , ωστόσο αυτός που έχει διατυπώσει το CIRIEC (International Center of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy) φαίνεται να συγκεντρώνει τη μεγαλύτερη συναίνεση στον Ευρωπαϊκό χώρο. (CIRIEC, 2006, Νασιούλας, 2010).

Σύμφωνα με αυτόν "Κοινωνική Οικονομία είναι το σύνολο των *ιδιωτικών, τυπικά συγκροτημένων επιχειρήσεων, με αυτονομία αποφάσεων και ελευθερία συμμετοχής, που έχουν δημιουργηθεί για την εξυπηρέτηση των αναγκών των μελών τους μέσα από την αγορά, παράγοντας αγαθά και παρέχοντας υπηρεσίες, ασφάλεια και χρηματοδότηση, η παραγωγή των αποφάσεων και κάθε διανομή των κερδών ή των πλεονασμάτων μεταξύ των μελών, δε συνδέονται άμεσα με το κεφάλαιο ή τις συνδρομές από μέρους των μελών, κάθε ένα από τα οποία έχει και μία ψήφο. Η Κοινωνική Οικονομία επίσης περιλαμβάνει ιδιωτικούς, τυπικά συγκροτημένους οργανισμούς με αυτονομία αποφάσεων και ελευθερία συμμετοχής, που παράγουν μη αγοραίες υπηρεσίες για τα νοικοκυριά και τα οποία πλεονάσματα των οποίων, δεν μπορούν να περιέλθουν στην κατοχή των οικονομικών παραγόντων που τους δημιουργούν, τους ελέγχουν ή τους χρηματοδοτούν"* (CIRIEC, 2007, p.20).

Αναλύοντας τον ορισμό στα επιμέρους στοιχεία του, διακρίνουμε τα κυριότερα χαρακτηριστικά του που διέπουν τη λειτουργία των Κοινωνικών Επιχειρήσεων.

Πρόκειται λοιπόν για Ιδιωτικές (εκτός του άμεσου κρατικού ελέγχου), τυπικά συγκροτημένες επιχειρήσεις (νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων), με αυτονομία αποφάσεων (αυτοδιοίκητες, ανεξάρτητες, ορίζουν δικές τους διοικήσεις), με ελευθερία συμμετοχής (ανοικτές σε νέα μέλη). Επιπλέον, δημιουργούνται για την εξυπηρέτηση των αναγκών των μελών τους (προτεραιότητα η κάλυψη των αναγκών των ίδιων των μελών τους και δευτερευόντως το κέρδος), δραστηριοποιούνται εντός της αγοράς (με όρους αγοράς- οι δραστηριότητές τους ενέχουν επιχειρηματικό ρίσκο), παράγουν αγαθά και παρέχουν υπηρεσίες (καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα αγοραίων και μη δραστηριοτήτων), η παραγωγή των αποφάσεων και κάθε διανομή των κερδών ή των πλεονασμάτων μεταξύ των μελών, δε

συνδέονται άμεσα με το κεφάλαιο ή τις συνδρομές από μέρους των μελών (δεν υπάρχουν πλειοψηφικά πακέτα όπως στις κλασσικές επιχειρήσεις), κάθε μέλος έχει μία ψήφο (επικρατεί η αρχή της δημοκρατίας) και δύνανται να παράγουν και μη αγοραίες υπηρεσίες.

Ο παραπάνω ορισμός όχι μόνο οριοθετεί το χώρο της Κοινωνικής Οικονομίας, αλλά ταυτόχρονα αποτυπώνει με σαφήνεια τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται εντός αυτού και καλούνται Κοινωνικές Επιχειρήσεις.

Υπάρχουν δύο κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις ως προς το ποιοι φορείς ανήκουν στην Κοινωνική Οικονομία. Η Θεσμική-Νομική Προσέγγιση και η Κανονιστική προσέγγιση (Defourny, 1999).

Σύμφωνα με την πρώτη οι φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: α) Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις, β) «Κοινωνίες αλληλοβοήθειας» και γ) Σωματεία ή Οργανισμοί («Ενώσεις»).

Εικόνα 1 Κατηγορίες Κοινωνικών Επιχειρήσεων - Θεσμική-Νομική Προσέγγιση

Σύμφωνα με την δεύτερη, η κοινωνική οικονομία αφορά σε οικονομικές δραστηριότητες που αναλαμβάνονται από επιχειρήσεις και οργανισμούς, κυρίως συνεταιρισμούς, κοινωνίες αλληλοβοήθειας και σωματεία (ενώσεις), η στάση των οποίων διέπεται από τις ακόλουθες αρχές:

1. Σκοπό έχουν κυρίως την παροχή υπηρεσιών προς τα μέλη τους ή την κοινωνία, παρά την επιδίωξη κέρδους
2. Έχουν ανεξάρτητη διοίκηση.
3. Εφαρμόζουν δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων.
4. Αποδίδουν προτεραιότητα στα άτομα και την εργασία έναντι του κεφαλαίου κατά τη διανομή του εισοδήματος

Όσον αφορά τις διαστάσεις που διέπουν τη λειτουργία των Κοινωνικών Επιχειρήσεων, σύμφωνα με το EMES είναι δύο (EMES, 1999):

1. Η Επιχειρηματική & Οικονομική Διάσταση
2. Η Κοινωνική Διάσταση

Η *Επιχειρηματική και η Οικονομική Διάσταση* μιας κοινωνικής επιχείρησης καλύπτεται από τα εξής κριτήρια:

1. Συνεχής δραστηριοποίηση σε παραγωγή προϊόντων ή και παροχή υπηρεσιών
2. Υψηλός βαθμός αυτονομίας
3. Σημαντικό επίπεδο οικονομικού ρίσκου
4. Ελάχιστος βαθμός αμειβόμενης εργασίας

Η *Κοινωνική Διάσταση* χαρακτηρίζεται από:

1. Σαφή σκοπό προς όφελος της κοινωνίας
2. Πρωτοβουλία που προωθείται από ομάδα πολιτών
3. Μια μερίδα – μια ψήφος
4. Συμμετοχική φύση που εμπλέκει και τα επωφελούμενα άτομα
5. Περιορισμένη διανομή κερδών

Οι φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας δραστηριοποιούνται παράλληλα με αυτούς τους Ιδιωτικού και του Δημόσιου τομέα (Defourny, 1999, Galliano, 2003) χωρίς όμως η μεταξύ τους σχέση να είναι ανταγωνιστική (Neamtan, 2009).

Πρέπει να αποσαφηνιστεί ότι η έννοια της κοινωνικής επιχείρησης δεν ταυτίζεται με την έννοια της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας και "διαμορφώνεται, σταδιακά ως έννοια είδους προς γένος" (Μητροσύλη, 2007) Αυτό συμβαίνει διότι η Κοινωνική Οικονομία ως ευρύτερος όρος περιλαμβάνει τόσο παραδοσιακές μορφές όπως οι Συνεταιρισμοί και οι Μη Κερδοσκοπικοί Οργανισμοί όσο και πιο σύγχρονες όπως οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις. Ο Defourny, θέλοντας να αποδώσει όσο το δυνατόν καλύτερα τη σχέση των Κοινωνικών Επιχειρήσεων με τους παραδοσιακούς φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας, τις τοποθετεί ανάμεσα στους Συνεταιρισμούς και τους Μη Κερδοσκοπικούς Οργανισμούς (Defourny, 2004).

Εικόνα 2 Κοινωνικές Επιχειρήσεις (Πηγή: Defourny, 2004)

Τα βασικά σημεία διάκρισης Μη Κερδοσκοπικών Οργανισμών και Κοινωνικών Επιχειρήσεων είναι η ιδιαίτερη έμφαση που δίνουν οι τελευταίες στις δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων καθώς και στη διανομή μέρους των κερδών. Το γεγονός ότι οι Μη Κερδοσκοπικοί Οργανισμοί δεν διανέμουν τα κέρδη στα μέλη τους αυτόματα περιορίζει το συνεταιριστικό στοιχείο και τον χαρακτήρα αλληλοβοήθειας που διέπει την λειτουργία των Κοινωνικών Επιχειρήσεων (Defourny, 2000).

Η Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνικές Επιχειρήσεις στην Ευρώπη

Η Κοινωνική Οικονομία αποτελεί ένα ολοένα και πιο σημαντικό κομμάτι του συνόλου της Ευρωπαϊκής Οικονομίας (Evans & Syrett, 2007). Οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις συμβάλλουν στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας (Galera, 2009, Neamtan, 2009, OECD, 2007, Comedia, 2005), σε μια ορθολογικότερη αξιοποίηση των φυσικών πόρων σε τοπικό επίπεδο (Galera, 2009) προσφέρουν υπηρεσίες γενικού ενδιαφέροντος τις οποίες δεν μπορεί (για διάφορους λόγους) να παράσχει ούτε ο δημόσιος ούτε ο ιδιωτικός τομέας (Galera, 2009), παρέχουν νέες καινοτόμες υπηρεσίες (Neamtan, 2009, OECD, 2007, Comedia, 2005) ή συνεισφέρουν στην βελτίωση ήδη παρεχομένων υπηρεσιών (Neamtan, 2009, OECD, 2007), ενισχύουν τη συνεργατικότητα και τις συμπράξεις (Comedia, 2005) την περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη (Neamtan, 2009, OECD, 2007), την κοινωνική συνοχή (Galera, 2009) καθώς και την ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης και της έννοιας του ηθικού εμπορίου. (Neamtan, 2009, OECD, 2007)

Σε μακροοικονομικό επίπεδο τα παραγωγικά αποτελέσματα των κοινωνικών επιχειρήσεων συνεισφέρουν στη μεταρρύθμιση του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας, λειτουργούν αναδιανεμητικά μεταξύ των διάφορων κοινωνικών ομάδων, ενθαρρύνουν την κοινωνική καινοτομία και δημιουργούν ευκαιρίες απασχόλησης. (Borzaga και Santuari 2003).

Μπορεί να πει κανείς ότι οι εξελίξεις με βάση τους αριθμούς και τα ποσοστά είναι αρκετά εντυπωσιακές. Σύμφωνα με το REVES ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας στη Γαλλία αντιπροσωπεύει το 12% του ΑΕΠ και απασχολεί το 12% του εργατικού της δυναμικού, στην Ισπανία το 14% του ΑΕΠ και το 18% του εργατικού της δυναμικού. Στην Ιταλία οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί έχουν φτάσει τους 7000, απασχολούν 223.000 άτομα με μισθωτή σχέση εργασίας, 31.000 εθελοντές και ακαθάριστα έσοδα άνω των 5 δισ.ευρώ. Συνολικά απασχολεί στην Ευρώπη, πάνω από 11 εκατομμύρια μισθωτούς, περίπου 6% του ενεργού πληθυσμού της Ένωσης. Ωστόσο, εμφανίζεται σχετικά περιορισμένη στα νέα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με ελάχιστες εξαιρέσεις (CIRIEC, 2007).

Η Κοινωνική Οικονομία ως έννοια είναι ιδιαίτερα αποδεκτή σε χώρες όπως η Γαλλία, η Ιταλία, η Πορτογαλία, η Ισπανία, το Βέλγιο, η Ιρλανδία και η Σουηδία ενώ χώρες

με μέσο επίπεδο αποδοχής είναι: η Κύπρος, η Δανία, η Φινλανδία, η Ελλάδα, το Λουξεμβούργο, η Λετονία, η Μάλτα, η Πολωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Σε αυτές ο όρος συνυπάρχει με άλλες έννοιες, όπως μη κερδοσκοπικό τομέας, τριτογενής τομέας, και κοινωνικές επιχειρήσεις. Χώρες με περιορισμένη ή καμία αναγνώριση του όρου είναι Αυστρία, η Δημοκρατία της Τσεχίας, η Εσθονία, η Γερμανία, η Ουγγαρία, η Λιθουανία, οι Κάτω Χώρες, και η Σλοβενία (CIRIEC, 2008).

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ποσοστά απασχόλησης σε σχέση με τη συνολική απασχόληση. Ολλανδία, Ιρλανδία, Γαλλία, Φινλανδία εμφανίζουν τα υψηλότερα ποσοστά ενώ η χώρα μας βρίσκεται στην 22η θέση από τις συνολικά 25. Ίδια η εικόνα και όσον αφορά το ποσοστό μισθωτής εργασίας στην Κοινωνική Οικονομία σε σχέση με το σύνολο της μισθωτής εργασίας στα κράτη-μέλη, με την Ολλανδία, Γαλλία, Ιρλανδία και Φινλανδία να είναι στις πρώτες θέσεις και την Ελλάδα πάλι στην 22η θέση.

Παρά τις παραπάνω απογοητευτικές επιδόσεις της χώρας μας, εντούτοις, από τη δεκαετία του '80 και μετά, ιδιαίτερα δε τις δύο τελευταίες δεκαετίες, παρατηρείται αύξηση του αριθμού οργανώσεων και των νέων δραστηριοτήτων στο χώρο της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας (Πρόταση Δημιουργίας Πλαισίου-EQUAL).

Στην Ελλάδα, οι κατηγορίες των φορέων που δραστηριοποιούνται στην Κοινωνική Οικονομία με βάση την ύπαρξη ή όχι οικονομικού αντικείμενου καθώς και τον επιχειρηματικό προσδιορισμό τους είναι οι εξής (Μπιτσάνη Ε., Μαυρέας Κ., Τσουντας Κ. 2003):

1. φορείς που ικανοποιούν τα κλασικά-παραδοσιακά κριτήρια του τρίτου τομέα (μη κερδοσκοπικοί φορείς, δημοκρατική λήψη αποφάσεων, εθελοντισμός) χωρίς υποχρεωτικά άμεσο οικονομικό αντικείμενο (παραγωγή υπηρεσιών ή προϊόντων),

2. φορείς και εταιρικά σχήματα που αναπτύσσουν πρωτοβουλίες για ένταξη στην απασχόληση ατόμων αποκλεισμένων από την αγορά εργασίας, υλοποιώντας δραστηριότητες με οικονομικό περιεχόμενο (προγράμματα καταπολέμησης αποκλεισμού, Horizon, Now, Youthstart, Integra, Ψυχαργός),

3. φορείς και εταιρικά σχήματα με σαφή προορισμό την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας από μειονεκτικές ομάδες πληθυσμού ή σε μειονεκτικές γεωγραφικές περιοχές (Κ.Π LEADER κ.ά.),

4. οργανώσεις και δομές που δραστηριοποιούνται στην προστασία του περιβάλλοντος και του καταναλωτή, φορείς που αναπτύσσουν πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών.

Η Θεσμική παρέμβαση της Κεντρικής Εξουσίας με την ψήφιση του Νόμου

Με το σχέδιο νόμου για την Κοινωνική Οικονομία επιχειρείται μια πρώτη θεσμοθέτηση του χώρου. Ως φορέας Κοινωνικής Οικονομίας θεσπίζεται η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ.). Στόχος μιας Κοιν.Σ.Επ. μπορεί να είναι η ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ατόμων που ανήκουν στις Ευάλωτες Ομάδες Πληθυσμού (*Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης*), β) η παραγωγή και παροχή προϊόντων και υπηρεσιών κοινωνικού-προνοιακού χαρακτήρα (*Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Κοινωνικής Φροντίδας*), και γ) η προώθηση δράσεων που αφορούν στο τοπικό και συλλογικό συμφέρον, την προώθηση της απασχόλησης, την ενδυνάμωση της τοπικής ή περιφερειακής ανάπτυξης, την παραγωγή και παροχή προϊόντων και υπηρεσιών (πολιτισμός, περιβάλλον, οικολογία, εκπαίδευση, παροχές κοινής ωφέλειας, αξιοποίηση τοπικών προϊόντων, διατήρηση παραδοσιακών δραστηριοτήτων και επαγγελμάτων κ.α.) και την ενδυνάμωση και ανάπτυξη της κοινωνικής συνοχής (*Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Συλλογικού Σκοπού*).

Τρία σημεία διαμορφώνουν, σε μεγάλο βαθμό, το ρόλο και τις νέες δυνατότητές της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στα πλαίσια του νόμου, τα οποία παραθέτουμε παρακάτω:

Το πρώτο είναι ότι η συμμετοχή των ΟΤΑ και των ΝΠΔΔ που υπάγονται σε αυτούς δεν επιτρέπεται παρά μόνον κατόπιν εγκρίσεως του εποπτεύοντος φορέα και μόνο στην περίπτωση συμμετοχής σε Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι η πρόθεση του νομοθέτη αποβλέπει στο να περιορίσει την ενεργή συμμετοχή ΟΤΑ και ΝΠΔΔ, για

λόγους, προφανώς ή πιθανώς, διαφάνειας ώστε να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικότερα φαινόμενα ανάπτυξης πελατειακών σχέσεων μεταξύ δήμων και φορέων.

Ένα δεύτερο σημείο είναι ότι οι Κοιν.Σ.Επ.. ως συμβαλλόμενοι, δύνανται να συνάπτουν προγραμματικές συμφωνίες με αντισυμβαλλόμενους το δημόσιο ή τον ευρύτερο δημόσιο τομέα και τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου και δεύτερου βαθμού. Εδώ, επιχειρείται, κατά τα φαινόμενα, η θεσμοθέτηση ενός νέου πλαισίου ανάπτυξης συμπράξεων μεταξύ Κοινωνικών Επιχειρήσεων και Ο.Τ.Α., γεγονός που δημιουργεί ενδιαφέρουσες συνθήκες ως προς τον τρόπο και το βαθμό εμπλοκής των πρώτων στα νέα αυτά σχήματα συνεργασιών.

Οι προγραμματικές συμφωνίες - και εδώ ερχόμαστε στο τρίτο σημείο - πραγματοποιούνται μέσω των *Δημοσίων Συμβάσεων Αναφοράς* που προβλέπει ο νόμος και για τη σύναψή των οποίων οι αναθέτουσες αρχές προβλέπουν τη συμμετοχή φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας στην εκτέλεσή τους. Εδώ, όμως, σημειώνουμε το εξής παράδοξο. Ενώ ο νόμος δίνει τη δυνατότητα στους δήμους να συμπράττουν με Κοινωνικές Επιχειρήσεις, ούτε οι μεν ούτε οι δε εκπροσωπούνται στην εννεαμελή επιτροπή για την εφαρμογή του Ολοκληρωμένου Σχεδίου Ενσωμάτωσης Πολιτικών Δημοσίων Συμβάσεων Κοινωνικής Αναφοράς. Αντίθετα, συστήνεται μια πολυμελής διυπουργική επιτροπή με εκπρόσωπο ακόμα και από το υπουργείο Άμυνας, στην οποία είναι χαρακτηριστική η απουσία των άμεσα ενδιαφερομένων.

Το παραπάνω παράδοξο ενισχύεται ακόμα περισσότερο εάν λάβουμε υπόψη ότι πλήθος άρθρων του Καλλικράτη (άρθρα 78, 83, 85, 96, 101, 178 & 202) αλλά κυρίως το άρθρο 76 που θεσπίζει την Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης κινείται προς την ακριβώς αντίθετη κατεύθυνση. Συγκεκριμένα το άρθρο 76 δημιουργεί τις προϋποθέσεις για ανάπτυξη συνεργειών μεταξύ Τ.Α. και Φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας με τρόπο δημοκρατικό και συμμετοχικό, με απευθείας εκπροσώπηση και διαβούλευση όλων των εμπλεκόμενων φορέων της τοπικής κοινωνίας. Το άρθρο όμως για τα Ολοκληρωμένα Σχέδια Ενσωμάτωσης Πολιτικών Δημοσίων Συμβάσεων Κοινωνικής Αναφοράς του νόμου έρχεται σε αντίθεση με

το πνεύμα των προηγούμενων άρθρων του Καλλικράτη αλλά και με τη γενικότερη φιλοσοφία της αποκεντρωμένης διοίκησης και της συμμετοχικής δημοκρατίας.

Κριτική αποτίμηση του νόμου για την Κοινωνική Οικονομία

Ο νόμος για την Κοινωνική Οικονομία, παρουσιάζει σοβαρές αδυναμίες τις οποίες θα προσπαθήσουμε να συνοψίσουμε παρακάτω:

1. Υιοθετείται ένας γενικός, ασαφής και ανεπαρκής ορισμός της Κοινωνικής Οικονομίας ο οποίος επιδέχεται πολλών ερμηνειών ως προς το ποιοι φορείς ανήκουν σε αυτήν.
2. Περιορίζει τη δράση «από τα κάτω». Το κεντρικό κράτος μέσα από τις πτυχές του νόμου φαίνεται να επιδιώκει να κρατήσει υπό έλεγχο την όλη διαδικασία και τις κοινωνικές επιχειρήσεις και τους λοιπούς φορείς κοινωνικής οικονομίας σε ομηρεία, δίνοντας έμφαση στις αποκλειστικά κυβερνητικές επιτροπές ελέγχου που διορίζει.
3. Τίθεται ζήτημα βιωσιμότητας των Κοινωνικών Επιχειρήσεων μια και δίνεται έμφαση κυρίως στην κρατική χρηματοδότηση (Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας κλπ).
4. Προωθείται μια περισσότερο αφαιρετική προσέγγιση της κοινωνικής οικονομίας με βασικό στόχο την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και την εργασιακή ένταξη ατόμων που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες μέσα από τη δραστηριοποίηση των φορέων της. Όμως παρακάμπτεται επιμελώς η δυνατότητα δραστηριοποίησης στο αγοραίο τμήμα. Δίνει την εντύπωση ότι η κοινωνική οικονομία δεν εισχωρεί σε αγοραίες δραστηριότητες και συνεπώς ο χαρακτήρας της είναι περισσότερο υπολειμματικός σε σχέση με την οικονομία της αγοράς. Υπενθυμίζουμε τον ορισμό του CIRIEC που παραθέσαμε παραπάνω σύμφωνα με τον οποίο οι κοινωνικές επιχειρήσεις "δραστηριοποιούνται εντός της αγοράς και παράγουν αγαθά και παρέχουν υπηρεσίες".
5. Χρησιμοποιείται επιμελώς η λέξη «ιδίως» στην περιγραφή των δραστηριοτήτων συλλογικού σκοπού («ιδίως οι πολιτιστικές, οι περιβαλλοντικές, οι οικολογικές δραστηριότητες η αξιοποίηση και ανάδειξη τοπικών προϊόντων, η παροχή

- κοινωνικών υπηρεσιών») η χρήση της οποίας όμως προκαλεί σύγχυση ως προς το πεδίο εφαρμογής.
6. Διακρίνει τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες σε "ευάλωτες" και "ειδικές". Στις ειδικές μάλιστα εντάσσεται σχεδόν το σύνολο των ανέργων κάτι το οποίο δημιουργεί σοβαρές παρανοήσεις, γιατί είναι κοινώς αποδεκτό ότι οι άνεργοι στο σύνολό τους θεωρούνται ευπαθής ομάδα. Το πρόβλημα μετατοπίζεται πια σε αυτούς, ως δικό τους και όχι ως πρόβλημα της λειτουργίας της ίδιας της αγοράς και των ασκουμένων πολιτικών. Οι άνεργοι περιθωριοποιούνται, κινδυνεύουν να μετατραπούν σε μια υποδεέστερη κατηγορία εργαζομένων με ελάχιστα εργασιακά δικαιώματα έναντι των «κανονικών εργαζομένων», ελλοχεύει ο κίνδυνος διαμόρφωσης μιας αγοράς με εργαζομένους δύο ταχυτήτων και αντιμετωπίζεται το πρόβλημα της ανεργίας με τις γνωστές προνοιακού τύπου πρακτικές που δεν αντιμετωπίζουν το πρόβλημα στη ρίζα του ούτε και δημιουργούν βιώσιμες θέσεις εργασίας.
 7. Η προσέγγιση του νομοσχεδίου είναι μονοδιάστατη και ελλιπής μια και αντιλαμβάνεται την Κοινωνική Οικονομία μόνο ως «οικονομία ένταξης» των φτωχότερων στρωμάτων του πληθυσμού και καταπολέμησης της φτώχειας αγνοώντας τον αναπτυξιακό της χαρακτήρα.
 8. Απουσία διαβούλευσης με τους παραδοσιακούς φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας στην χώρα μας.
 9. Η συμμετοχή των Ν.Π.Δ.Δ. μπορεί να αποδειχθεί ευνοϊκό πεδίο ανάπτυξης πελατειακών σχέσεων εάν δεν υπάρχουν σαφή αντικειμενικά κριτήρια πρόσληψης ανέργων.
 10. Τα ποσοστά διανομής κερδών είναι περιοριστικά και πιθανών να μην αντανακλούν τη δυναμική και τους οικονομικούς περιορισμούς πολλών φορέων.

Νέες Δυνατότητες και Προοπτικές

Μολονότι, ο νόμος για την Κοινωνική Οικονομία παρουσιάζει σημαντικά εν γένει προβλήματα, εν τούτοις, μπορεί να πει κανείς ότι δημιουργεί νέες δυνατότητες συνεργασίας της Τ.Α. με Κοινωνικές Επιχειρήσεις σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων τις οποίες θα επιχειρήσουμε να παραθέσουμε παρακάτω.

Η συμμετοχή των Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης, Κοινωνικής Φροντίδας και Συλλογικού Σκοπού στο θεσμό των προγραμματικών συμβάσεων παρουσιάζει σημαντικά πλεονεκτήματα τόσο για τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις οι οποίες έχουν μια μοναδική ευκαιρία να δραστηριοποιηθούν άμεσα στο πεδίο εφαρμογής των καταστατικών τους δραστηριοτήτων όσο και για την Τ.Α. η οποία βρίσκεται στη θέση να έχει στη διάθεσή της ανθρώπινο δυναμικό για να καλύψει κενά στην άσκηση της κοινωνικής της πολιτικής που απορρέουν από έλλειψη πόρων, κατάργηση κοινωνικών υπηρεσιών ή στελεχιακή ανεπάρκεια. Ειδικά όσον αφορά προγράμματα ένταξης, η Τ.Α. έχει ήδη μεγάλη εμπειρία από δράσεις που έχουν υλοποιηθεί έως σήμερα από την ίδια και ως εκ τούτου μπορεί να προβεί σε αποτελεσματικό στρατηγικό σχεδιασμό προγραμμάτων τα οποία θα αναλαμβάνονται εξ' ολοκλήρου από Κοινωνικές Επιχειρήσεις ή με τη συμμετοχή των δήμων μέσω των Ν.Π.Δ.Δ. τους.

Η δυνατότητα υπογραφής συμβάσεων με Κοιν.Σ.Επ., δημιουργεί προϋποθέσεις για αποτελεσματική οριζόντια συνεργασία φορέων και Τ.Α. Ο ρόλος των δήμων στο κομμάτι του σχεδιασμού, της κατανομής πόρων και της υλοποίησης των προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικός μια και από όλα τα παραπάνω κρίνεται κατά μεγάλο ποσοστό η επιτυχία τους.

Με σκοπό την καλύτερη αποτύπωση της κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης σε κάθε δήμο, κρίνεται σκόπιμη η εκπόνηση μελετών σε τοπικό επίπεδο για τη διερεύνηση των δυνατοτήτων δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας στον τομέα της κάλυψης τοπικών κοινωνικών αναγκών και της ανάπτυξης βιώσιμων οικονομικών δραστηριοτήτων (υπηρεσίες και παραγωγή) στους τομείς της κοινωνικής οικονομίας.

Οι δήμοι έχουν την δυνατότητα συνεργασίας με τα κατά τόπους γραφεία του ΟΑΕΔ για την στήριξη των Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης. Αυτά τα σχήματα συνεργασίας μπορούν να επεκταθούν και με τη συμμετοχή εργατικών κέντρων ή άλλων κοινωνικών φορέων, για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων σε τομείς όπως το περιβάλλον, η ποιότητα ζωής, ο πολιτισμός και ο τουρισμός. Τεχνογνωσία μπορεί να αναζητηθεί εκτός από τη χώρα μας και σε ευρωπαϊκό επίπεδο μια και οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις Ένταξης, γνωστές ως Wisers (Work Integration

Social Enterprises) έχουν αναπτυχθεί ιδιαίτερα στο εξωτερικό και υπάρχει εμπειρία ως προς τις καλές πρακτικές και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Υπάρχει επίσης η δυνατότητα διαδημοτικών συνεργασιών για τη διάδοση καλών πρακτικών που έχουν εφαρμοστεί με επιτυχία σε όλη την Ελλάδα.

Δημιουργούνται προϋποθέσεις οργάνωσης σε συστηματική βάση θεματικών δράσεων σε συνεργασία με Κοινωνικές Επιχειρήσεις Συλλογικού Σκοπού που δραστηριοποιούνται σε τομείς όπως το περιβάλλον, ο πολιτισμός και ο τουρισμός με σκοπό την τουριστική ανάπτυξη και αξιοποίηση των δήμων και των περιφερειών.

Διαγράφονται επίσης νέες δυνατότητες για κοινή δραστηριοποίηση Ο.Τ.Α. και Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων με σκοπό την ανάπτυξη επιμέρους μορφών τουρισμού όπως ο αγροτουρισμός ή ο οικοτουρισμός πόλης, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο συνεδριακός κλπ.

Οι δήμοι έχουν τη δυνατότητα σύμπραξης με Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Συλλογικού Σκοπού που δραστηριοποιούνται στα πολιτιστικά για την διοργάνωση εκδηλώσεων, φεστιβάλ, συναυλιών, γιορτών, θεατρικών παραστάσεων κλπ. καθώς και ίδρυσης Γραφείου Υποστήριξης Κοινωνικών Επιχειρήσεων και λοιπών φορέων Κοινωνικής Οικονομίας στο οποίο θα τηρείται βάση δεδομένων με όλες τους φορείς που δραστηριοποιούνται εντός του δήμου.

Η προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των Κοινωνικών Επιχειρήσεων τόσο εντός του δήμου όσο και διαδημοτικά μπορεί να γίνει μέσω ενδιάμεσων φορέων όπως π.χ. της ΚΕΔΕ.

Οι Ο.Τ.Α. μπορούν μέσω *ενημερωτικών συναντήσεων* γύρω από τις δράσεις των φορέων και τις δυνατότητες συμμετοχής σε αυτούς καθώς και μέσω *διοργάνωσης συνεδρίων και ημερίδων* να ενισχύουν το επίπεδο πληροφόρησης και συμμετοχής σε τοπικό επίπεδο.

Μία καλή πρακτική θα ήταν η δημιουργία δυναμικού *Internet portal* με σκοπό την ενημέρωση αλλά και τη διαβούλευση, με δυνατότητα συνεχούς ενημέρωσης όσον αφορά τις

δραστηριότητες ή τα προγράμματα του δήμου και των Κοινωνικών Επιχειρήσεων αλλά και δυνατότητα διαλόγου με τους δημότες γύρω από προβλήματα, προτάσεις και σχόλια. Αντιπροσώπευση σε ιστοσελίδες *κοινωνικής δικτύωσης* με σκοπό την προβολή των δράσεων και την έγκαιρη ενημέρωση των δημοτών.

Άλλη μία δυνατότητα που πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη είναι η προώθηση της δικτύωσης των αναπτυξιακών εταιριών στις οποίες συμμετέχει η Τ.Α.. Επίσης, η *αξιοποίηση ακινήτων* μέσω ειδικά σχεδιασμένων προγραμμάτων και χρήση τους είτε ως κοιτίδες επιχειρηματικότητας για Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις είτε ως *κατοικίες με πολύ χαμηλό μίσθωμα σε οικογένειες με παράλληλη θέσπιση κοινωνικών κριτηρίων*.

Δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για συνεργασία με Κοιν.Σ.Επ. Φροντίδας για *παροχή υπηρεσιών ψυχοκοινωνικής μέριμνας* σε δημότες αλλά και σε υπηρεσίες που αφορούν σε υποστήριξη ευπαθών κοινωνικών ομάδων όπως αυτές ορίζονται στο νομοσχέδιο.

Διαμορφώνονται κατάλληλες συνθήκες για στήριξη και ανάπτυξη αγορών τοπικών προϊόντων που θα διατίθενται απευθείας από τους παραγωγούς ή από Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης ή Συλλογικού Σκοπού χωρίς μεσάζοντες.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η προοπτική μελέτης των δυνατοτήτων για ίδρυση Ηθικών Τραπεζών ή Χρονοτραπεζών για στήριξη της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας σε συνεργασία με ήδη υπάρχουσες δομές του εξωτερικού καθώς και η σύμπραξη με Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικού Σκοπού με σκοπό την παροχή εκπαιδευτικών υπηρεσιών μέσω σεμιναρίων σε δημότες π.χ. βασικές δεξιότητες στη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών, σεμινάρια αυτοκατανάλωσης κλπ.

Τέλος, Μοντελοποίηση και προτυποποίηση παρεμβάσεων

Δυσκολίες και Εμπόδια

Αναφερθήκαμε ήδη στην κριτική γύρω από το νόμο καθώς και στα σημεία στα οποία παρατηρούνται σημαντικές ασάφειες και τα οποία μπορούν να αποτελέσουν βασικά εμπόδια στην εφαρμογή του. Οι δήμοι καλούνται μέσα από τον Καλλικράτη να υλοποιήσουν έναν κεντρικό σχεδιασμό μέσω της διάδρασης με όλους τους κοινωνικούς φορείς και φυσικά με τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις.

Μία από τις κυριότερες προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν είναι το ζήτημα της βιωσιμότητας των Κοινωνικών Επιχειρήσεων μια και ο νόμος δίνει υπέρμετρη βαρύτητα στη χρηματοδότησή τους αλλά παραλείπει να προβλέψει τους μηχανισμούς εκείνους και τα εργαλεία που θα διασφαλίσουν τη βιωσιμότητά τους.

Η πρόβλεψη για σύσταση διυπουργικής επιτροπής με μέλη από διάφορα υπουργεία αλλά με την απουσία της Τ.Α. και των φορέων που δραστηριοποιούνται στην Κοινωνική Οικονομία υπάρχει περίπτωση να οδηγήσει σε ανελαστικότητα στη λήψη αποφάσεων, καθυστερήσεις, έλλειψη συντονισμού και κυρίως αμφίβολη αποτελεσματικότητα. Ο ρόλος του ενδιάμεσου φορέα θα μπορούσε για παράδειγμα να ανατεθεί στην ΚΕΔΕ έτσι ώστε τουλάχιστον να εκπροσωπείται και η Τ.Α. σε αυτή την επιτροπή. Η ανάπτυξη δραστηριοτήτων που εντάσσονται στα πλαίσια της Κοινωνικής Οικονομίας θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από πρωτοβουλίες που ξεκινούν «από κάτω» και για το λόγο αυτό η σύσταση της συγκεκριμένης επιτροπής δε συνάδει με τη φύση των φορέων που ανήκουν στον Τομέα.

Επίσης, σημαντικός είναι και ο κίνδυνος ανάπτυξης πελατειακών σχέσεων στον τρόπο που θα αποφασίζει η διυπουργική επιτροπή όσο και στις υπογραφές μνημονίων συνεργασίας. Θα πρέπει να θεσπιστούν συγκεκριμένα κριτήρια για την υπογραφή προγραμματικών συμβάσεων με πλήρη διαφάνεια και αποτελεσματικούς ελεγκτικούς μηχανισμούς. Η συμμετοχή Ν.Π.Δ.Δ. στα νέα σχήματα, ενέχει και κινδύνους που σε πολλές περιπτώσεις δύνανται να αμφισβητήσουν τον ίδιο τον χαρακτήρα των Κοινωνικών Επιχειρήσεων. Κίνδυνοι που απορρέουν από την πελατειακή αντίληψη της εξυπηρέτησης των ημετέρων εντός του δήμου, κίνδυνοι *οικονομικής φύσεως* όπως το πως θα γίνεται η διαχείριση των κονδυλίων, κίνδυνοι που έχουν να κάνουν με το *βαθμό συμμετοχής των*

N.P.A.A. στη λήψη στρατηγικών αποφάσεων για το μέλλον των επιχειρήσεων και στον τρόπο διαχείρισης και διοίκησης, κίνδυνοι που έχουν να κάνουν με τη δυσκολία μέτρησης του *κοινωνικού οφέλους* από την δραστηριοποίηση των επιχειρήσεων και τέλος κίνδυνοι *αλλοίωσης της φύσης των Κοινωνικών Επιχειρήσεων* μετατρέποντάς τες από πρωτοβουλίες που ξεκινούν από τη βάση, από την ίδια την κοινωνία, βασικό εργαλείο της Τ.Α. για εργασιακή ομηρία και εκμετάλλευση των ίδιων των δημοτών της. Ας μην ξεχνάμε πως με αυτόν τον τρόπο ένα από τα βασικά κριτήρια λειτουργίας των Κοινωνικών Επιχειρήσεων, αυτό της "ανεξαρτησίας απέναντι στο κράτος ή σε κάθε δημόσια συλλογικότητα" τίθεται υπό αμφισβήτηση.

Σημαντικό εμπόδιο στην όλη προσπάθεια, αποτελεί και η δυσπιστία προς τους φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας που επικρατεί στη χώρα μας και είναι αποτέλεσμα της ελλιπούς πληροφόρησης και εκπαίδευσης.

Είναι επίσης σημαντικό να μην θεωρηθούν οι εργαζόμενοι στις Κοινωνικές Επιχειρήσεις ως εργαζόμενοι δεύτερης κατηγορίας με λιγότερα εργασιακά δικαιώματα από τους υπολοίπους.

Η έλλειψη πόρων αποτελεί σοβαρό ανασταλτικό παράγοντα που θα αντιμετωπίσει η Τ.Α. ειδικά στην συγκεκριμένη χρονική συγκυρία που διανύει η πατρίδα μας. Όλες οι ενέργειες σχεδιασμού, οργάνωσης, προώθησης, εκπαίδευσης στελεχών και εργαζομένων, διαχείρισης πόρων, διάθεσης υλικού, ερευνών σε τοπικό επίπεδο, ανάλυσης αναγκών, βέλτιστων πρακτικών, διατήρησης γραφείου υποστήριξης Κοινωνικών Επιχειρήσεων, ενημέρωσης του κοινού κλπ. θα πρέπει να καλυφθούν οικονομικά από τους ίδιους τους δήμους κάτι το οποίο αποτελεί μία σημαντική πρόκληση. Σε όλες αυτές τις δράσεις θα πρέπει να γίνει η καλύτερη δυνατή εκμετάλλευση εθελοντών, εργαζομένων σε Κοινωνικές Επιχειρήσεις και λοιπούς φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας έτσι ώστε να επιτευχθεί η μεγαλύτερη δυνατή απόδοση με το χαμηλότερο δυνατό κόστος.

Τέλος, πολύ σημαντική στην όλη διαδικασία μπορεί να αποδειχθεί η εμπειρία που έχουν αναπτύξει πολλοί φορείς όπως Μ.Κ.Ο., εθελοντικές οργανώσεις και οργανώσεις της

κοινωνίας των πολιτών οι οποίες δραστηριοποιούνται εδώ και χρόνια και έχουν συσσωρεύσει πολύτιμη εμπειρία και τεχνογνωσία. Δε θα πρέπει σε καμία περίπτωση να αντιμετωπίσουν τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις του νόμου ως ανταγωνιστικές αλλά ως βασικούς εταίρους στην προσπάθεια για ανάπτυξη του τομέα στη χώρα και για όσο το δυνατόν πιο στοχευμένη και αποτελεσματική δράση σε τοπικό επίπεδο.

Επίλογος

Συνοψίζοντας, η Τ.Α. βρίσκεται αντιμέτωπη με μοναδικές προκλήσεις και καλείται - μέσω ενός σύνθετου πλέγματος αυξημένων αρμοδιοτήτων και ενός διαφορετικού τρόπου άσκησης κοινωνικής πολιτικής με έμφαση στη διαβούλευση, όπως προβλέπεται και στον Καλλικράτη, να αναπτύξει το κατάλληλο περιβάλλον για την ενθάρρυνση της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.

Ο νόμος για την Κοινωνική Οικονομία, παρά τα επιμέρους προβλήματα που παρουσιάζει μπορεί να μετατραπεί σε ένα θεσμικό εργαλείο για τους Ο.Τ.Α. με σκοπό την αποτελεσματική αντιμετώπιση κοινωνικο-οικονομικών προβλημάτων σε τοπικό επίπεδο.

Οι δήμοι βρίσκονται αντιμέτωποι με μία μοναδική πρόκληση. Από τη μία να προχωρήσουν σε ένα στρατηγικό κεντρικό σχεδιασμό που ενδεχομένως θα κληθούν να στηρίξουν και να υλοποιήσουν οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις και οι λοιποί φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας δηλαδή να αναπτύξουν μία «από επάνω προς τα κάτω» πολιτική η οποία όμως θα διαμορφώνεται μέσα από μία «από κάτω προς τα επάνω» ανατροφοδότηση, αποτέλεσμα της δημοκρατικής συμμετοχής όλων των άμεσα εμπλεκόμενων στην όλη διαδικασία. Σημείο τομής αυτών των δύο αντίρροπων κατευθύνσεων μπορούν να αποτελέσουν οι Δημοτικές Επιτροπές Διαβούλευσης, στόχος των οποίων πρέπει να είναι η όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερη άσκηση της κοινωνικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο.

Το μεγάλο στοίχημα για την Τ.Α. είναι το κατά πόσο θα μπορέσει να προωθήσει συστηματικά, αποφασιστικά και συγκροτημένα την οριζόντια συνεργασία των φορέων και μέσα από τη διαβούλευση και τις νέες δυνατότητες που ο νόμος για την Κοινωνική

Οικονομία διαμορφώνει και τελικά να δημιουργήσει τους κατάλληλους όρους για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας ως εγγύηση για ένα βιώσιμο και κοινωνικά λειτουργικό αστικό και όχι μόνο, περιβάλλον.

Ξενογλώσση Βιβλιογραφία

Borzaga, C., & Santuari, A. (2003). “New trends in the non-profit sector in Europe: The emergence of social entrepreneurship. In: OECD (Ed.), The nonprofit sector in a changing economy (pp. 31–59). Paris: OECD.

Bruno Roelants. (2002). PRAHA SOCIAL ECONOMY ENLARGING THE SOCIAL ECONOMY, First European Social Economy Conference in Central and Eastern Europe, Preparatory Dossier, p.25. (<http://www.uni-kassel.de/fb5/soziologie/sel/sommerschule/www.sommerschule.data/PDFs/praha%20engl.pdf>)

Cace Sorin, Arpinte, Daniel, Cace, Sorina, Cojocaru, Stefan. (2011). “The Social Economy. An Integrating Approach”, Transylvanian Review of Administrative Sciences, 33E, pp. 49-66,

CIRIEC (2006) “Manual for drawing up the satellite accounts of companies in the social economy: co-operatives and mutual societies, On behalf of the European Commission, Enterprise and Industry Directorate–General, carried out by CIRIEC (Centre Internationale de Recherches et del’Information sur l’Économie Sociale et Coopérative)

CIRIEC. (2007). “The Social Economy in the European Union”, Brussels: European Economic and Social Committee.

Comedia. (2005). “The Intercultural City: Making the Most of Diversity – A Study for One North East into The Attraction and Retention of Migrants to the Tyne and Wear City Region”.

Defourny, J. (2004) "Social Enterprise In An Enlarged Europe: Concept And Realities", EMES European Research Network

Defourny, J. (2004). L'émergence du concept d'entreprise sociale. Reflets Perspectives de la vie économique, Tome XLIII, no 3, pp.9-24.

Defourny, J. and Develtere, P. (1999), "Social Economy: the Worldwide Making of a Third Sector" in Social economy. North and South, J. Defourny, P. Develtere and B. Fonteneau (eds.), De Boeck, Bruxelles, 1999, pp. 25-56

DIESIS (2008) "Map of EU and national social economy institutions and organisations".

Diesis (2009). "Learning for change. A better future for the social economy. Baseline study". Annex 1. Saatavissa: www.diesis.coop.

Dorotea Daniel (2006). "Social Economy/Social Enterprises :A Tool for Fighting Poverty and Social Inclusion".

Evans, Mel & Syrett, Stephen. (2007). "Generating social capital: the social economy and local economic development", European Urban and Regional Studies, 14, 55- 74

Galliano, R. (2003). Social Economy Entrepreneurship and Local Development. AsanEurada. (<http://www.oecd.org/dataoecd/21/55/17017950.pdf>)

Giulia Galera. (2009). "The Impact Of Social Enterprises And Co-Operatives Upon Socio-Economic Development In Poland", Emes Conferences Selected Papers Series (http://www.emes.net/fileadmin/emes/PDF_files/Selected_Papers/Serie_1_Theme_4/ECSP-B08-21_Galera_.pdf)

Neamtan Nancy (2009). "Social economy: concepts and challenges" Universitas Forum: International Journal on Human Development and International Cooperation, 1 (3). ISSN 2070-6790

OECD. (2007). "Social Enterprise In An Evolving Economy: From Non-Profit Organizations To Social Enterprises", Summary Report.

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Νασιούλας Ιωάννης. (2010). "Η Κοινωνική Οικονομία της Ελλάδος και το Κοινωνικό της Κεφάλαιο", Εκδόσεις Ορθός Λόγος, 2010.

Μητροσύλη Μαρία. (2007). "Μελέτη του θεσμικού και νομικού πλαισίου του τομέα της Κοινωνικής - Αλληλέγγυας Οικονομίας", Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολίτιξης.

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, "Μελέτη του Εθελοντισμού στην Ελλάδα", Ανάδοχος: Mindwell A.E., http://online.neagenia.gr/FilesNeaGenia/volunteer_1.pdf

«Πρόταση Δημιουργίας Πλαισίου για τη θεσμική, διοικητική και χρηματοδοτική στήριξη των πρωτοβουλιών που αναλαμβάνονται στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα», Κοινοτική Πρωτοβουλία EQUAL, Εθνικό Θεματικό Δίκτυο για την Κοινωνική Οικονομία. [195.167.92.155/aimages/PROTASH PLAISIOU_18072008.doc](http://195.167.92.155/aimages/PROTASH_PLAISIOU_18072008.doc)

Μπιτσάνη Ε., Μαυρέας Κ., Τσουντας Κ. (2003) «Μελέτη Θεσμικού Πλαισίου Κοινωνικών Επιχειρήσεων», Κοινοτική Πρωτοβουλία EQUAL, Αναπτυξιακή Σύμπραξη «Σύμφωνο Προώθησης της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας στην Αιτωλοακαρνανία» ΤΕΙ Καλαμάτας.